

**Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»**

Кафедра геології і розвідки родовищ корисних копалин

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

завідувачка кафедри

Жильцова І.В.

05.10.2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Лабораторні методи вивчення мінералів та гірських порід»

Галузь знань	10 Природничі науки
Спеціальність	103 Науки про Землю
Освітній рівень.....	перший (бакалаврський)
Освітня програма	Геологія
Спеціалізація	-
Статус	вибіркова
Загальний обсяг.....	4 кредити ЄКТС (120 годин)
Форма підсумкового контролю	диференційований залік
Термін викладання.....	5-й семестр
Мова викладання	українська

Викладачі: доцент Куцевол М.Л.

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»__ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____(_____) «__»__ 20__р.
(підпис, ПІБ, дата)

Дніпро
НТУ «ДП»
2021

Робоча програма навчальної дисципліни «Лабораторні методи вивчення мінералів та гірських порід» для бакалаврів освітньо-професійної програми «Геологія» зі спеціальністі 103 «Науки про Землю» / Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка», каф. ГРРКК. – Д. : НТУ «ДП», 2021. – 15 с.

Розробник – Куцевол Марина Леонідівна, доцент, кандидат геологічних наук, доцент кафедри ГРРКК.

Робоча програма регламентує:

- мету дисципліни;
- дисциплінарні результати навчання;
- базові дисципліни;
- обсяг і розподіл за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять;
- програму дисципліни (тематичний план за видами навчальних занять);
- алгоритм оцінювання рівня досягнення дисциплінарних результатів навчання (шкали, засоби, процедури та критерії оцінювання);
- інструменти, обладнання та програмне забезпечення;
- рекомендовані джерела інформації.

Робоча програма призначена для реалізації компетентнісного підходу під час планування освітнього процесу, викладання дисципліни, підготовки студентів до контрольних заходів, контролю провадження освітньої діяльності, внутрішнього та зовнішнього контролю забезпечення якості вищої освіти, акредитації освітніх програм у межах спеціальності.

Погоджено рішенням науково-методичної комісії спеціальності 103 «Науки про Землю» (протокол № 1 від 04.10.2021).

ЗМІСТ

1 МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2 ОЧІКУВАНІ ДИСЦИПЛІНАРНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ.....	4
3 БАЗОВІ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
4 ОБСЯГ І РОЗПОДІЛ ЗА ФОРМАМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ.....	5
5 ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ ЗА ВИДАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ.....	5
6 ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ.....	7
6.1 Шквали.....	8
6.2 Засоби та процедури.....	8
6.3 Критерії.....	9
7 ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	12
8 РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ.....	13

1 МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни – формування компетентностей щодо самостійного дослідження і розпізнавання мінералів та гірських порід за допомогою сучасних лабораторних методів, документації і аналізу результатів для використання виявлених закономірностей у геологічній діяльності.

2 ОЧІКУВАНІ ДИСЦИПЛІНАРНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Дисциплінарні результати навчання (ДРН)	
шифр ДРН	зміст
ДРН-1	Знати теоретичні основи кристалооптичного методу дослідження мінералів і гірських порід
ДРН-2	Вміти вивчати діагностичні ознаки мінералів у прозорих шліфах за допомогою поляризаційного оптичного мікроскопа, описувати їх і робити висновки про мінеральний склад зразка
ДРН-3	Знати теоретичні основи методів дослідження кристалічної структури мінералів
ДРН-4	Знати теоретичні основи сучасних методів дослідження хімічного складу мінералів і гірських порід
ДРН-5	Вміти виконувати дослідження зразків мінералів і гірських порід за допомогою рентгенівського дифракційного та рентгенофлуоресцентного аналізів
ДРН-6	Обирати доцільні методи лабораторних досліджень мінералів і гірських порід

3 БАЗОВІ ДИСЦИПЛІНИ

Назва дисципліни	Здобуті результати навчання
Б2 Фізика	ПР07 Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивчені природних процесів формування і розвитку геосфер
Б4 Хімія	
Ф2 Мінералогія	ПР05 Вміти проводити польові та лабораторні дослідження.
Ф5 Петрографія та літологія	ПР08 Обґрунтовувати вибір та використовувати польові та лабораторні методи для аналізу природних та антропогенних систем і об'єктів.

	Будова поляризаційного мікроскопа	
	Форма зерен і спайність мінералів у шліфі	
	Визначення розміру зерен у шліфі	
	Колір і плеохроїзм мінералів	
	Визначення показників заломлення мінералів у шліфах	
	Групування мінералів за показниками заломлення	
ДРН-1	4 Оптичні явища у системі поляризатор – мінерал – аналізатор	6
	Принцип дії поляризатора	
	Хід променів світла у системі поляризатор – аналізатор	
	Система поляризатор – ізотропний мінерал – аналізатор	
	Система поляризатор – анізотропний мінерал – аналізатор	
	Різниця ходу хвиль світла при проходженні через анізотропний мінерал	
ДРН-1	5 Дослідження мінералів у паралельних променях світла з аналізатором	12
	Кольори інтерференції мінералів у шліфах	
	Номограма подвійного заломлення світла	
	Визначення товщини шліфа і порядку кольору інтерференції за допомогою номограми	
	Компенсатори і принцип їх дії	
	Визначення сили подвійного заломлення мінералів	
	Вивчення орієнтації осей оптичної індикатриси у мінералах	
	Характер згасання мінералу	
	Знак видовженості мінералу	
ДРН-1	6 Дослідження мінералів у збіжних поляризованих променях світла (метод коноскопії)	4
	Сутність методу і завдання, які він вирішує	
	Порядок підготовчої роботи при коноскопічних дослідженнях	
	Коноскопічна фігура одноосьових кристалів	
	Визначення оптичного знаку одноосьових кристалів	
	Коноскопічна фігура двохосьових кристалів	
	Визначення оптичного знаку двохосьового кристала	

	Оцінка кута між оптичними осями	
ДРН-3	7 Методи дослідження кристалічної структури мінералів Загальна характеристика методів дослідження кристалічної структури речовин Рентгенівське випромінювання і його властивості Джерела рентгенівського випромінювання і способи його реєстрації Види рентгенівського випромінювання Дифракція рентгенівських променів у кристалах Експериментальні методи рентгенівського аналізу	8
ДРН-4	8 Методи вивчення хімічного складу мінералів і гірських порід Класифікація методів вивчення хімічного складу мінералів і гірських порід Класичний хімічний аналіз Фізичні методи вивчення хімічного складу речовини	4
ДРН-4	9 Рентгенівський спектральний аналіз речовин Принципи рентгенофлуоресцентного аналізу Принцип роботи електронного мікроскопа Рентгеноспектральний мікроаналіз	4
ДРН-6	10 Термічний аналіз мінералів і гірських порід Загальні відомості про термічний аналіз і його види Екзотермічні та ендотермічні фізико-хімічні процеси Сутність диференціального термічного аналізу. Застосування термічного аналізу при геологічних дослідженнях	4
	ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ	60
ДРН-2	1. Вивчення будови поляризаційного петрографічного мікроскопа	4
ДРН-2	2. Вивчення форми, розміру зерен та спайності мінералів у шліфах	6
ДРН-2	3. Визначення показників заломлення мінералів у шліфах	6
ДРН-2	4. Визначення сили подвійного заломлення мінералів	6
ДРН-2	5. Визначення орієнтації осей оптичної індикатриси	8

ДРН-2	6. Вивчення діагностичних ознак мінералів у шліфах	16
ДРН-5	7. Діагностика мінералів за допомогою рентгенівського дифракційного аналізу	8
ДРН-5	8. Визначення хімічного складу гірських порід за допомогою рентгенофлуоресцентного аналізу	6
РАЗОМ		120

6 ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Сертифікація досягнень студентів здійснюється за допомогою прозорих процедур, що ґрунтуються на об'єктивних критеріях відповідно до Положення університету «Про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти».

Досягнутий рівень компетентностей відносно очікуваних, що ідентифікований під час контрольних заходів, відображає реальний результат навчання студента за дисципліною.

6.1 Шкали

Оцінювання навчальних досягнень студентів НТУ «ДП» здійснюється за рейтинговою (100-балльною) та інституційною шкалами. Остання необхідна (за офіційною відсутністю національної шкали) для конвертації (переведення) оцінок мобільних студентів.

Шкали оцінювання навчальних досягнень студентів НТУ «ДП»

Рейтингова	Інституційна
90...100	відмінно / Excellent
74...89	добре / Good
60...73	задовільно / Satisfactory
0...59	незадовільно / Fail

Кредити навчальної дисципліни зараховується, якщо студент отримав підсумкову оцінку не менше 60-ти балів. Нижча оцінка вважається академічною заборгованістю, що підлягає ліквідації відповідно до Положення про організацію освітнього процесу НТУ «ДП».

6.2 Засоби та процедури

Зміст засобів діагностики спрямовано на контроль рівня сформованості знань, умінь, комунікації, автономності та відповіданості студента за вимогами НРК до 6-го кваліфікаційного рівня під час демонстрації регламентованих робочною програмою результатів навчання.

Студент на контрольних заходах має виконувати завдання, орієнтовані виключно на демонстрацію дисциплінарних результатів навчання (розділ 2).

враховують соціальні, наукові та етичні аспекти; ◆ організація та керівництво професійним розвитком осіб та груп; ◆ здатність продовжувати навчання із значним ступенем автономії	завдань; - ініціативу в обговоренні проблем; - відповідальність за взаємовідносини;	
	3) відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб, що передбачає: - використання професійно-орієнтовних навичок; - використання доказів із самостійною і правильною аргументацією; - володіння всіма видами навчальної діяльності;	
	4) здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності, що передбачає: - ступінь володіння фундаментальними знаннями; - самостійність оцінких суджень; - високий рівень сформованості загальнонаучальних умінь і навичок; - самостійний пошук та аналіз джерел інформації	
	Упевнене володіння компетенціями менеджменту особистості (не реалізовано дві вимоги)	90-94
	Добре володіння компетенціями менеджменту особистості (не реалізовано три вимоги)	85-89
	Добре володіння компетенціями менеджменту особистості (не реалізовано чотири вимоги)	80-84
	Добре володіння компетенціями менеджменту особистості (не реалізовано шість вимог)	74-79
	Задовільне володіння компетенціями менеджменту особистості (не реалізовано сім вимог)	70-73
	Задовільне володіння компетенціями менеджменту особистості (не реалізовано вісім вимог)	65-69
	Рівень відповідальності і автономії фрагментарний	60-64
	Рівень відповідальності і автономії незадовільний	<60

7 ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Використовується лабораторне та мультимедійне обладнання, у тому числі новий прилад для рентгенофлуоресцентного аналізу (РФА-спектрометр), робочі і контрольні колекції шліфів мінералів та гірських порід кафедри ГРРКК, дистанційна платформа Moodle.

8 РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Куцевол Л.І. Визначення породотвірних мінералів у прозорих шліфах : Навч. посібник. – Д.: Національний гірничий університет, 2007. – 127 с.

2. Митрохин О.В., Нестеровський В.А. Кристалооптичні методи дослідження мінералів у прозорих шліфах: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2005. – 46 с. Режим доступу:

https://do.nmu.org.ua/pluginfile.php/318062/mod_resource/content/1/Посібник-2.pdf

3. Павлов Г.Г. Мікроскопічні дослідження гірських порід : навчальний посібник / Г.Г. Павлов, О.О. Павлова, О.В. Білан. – К. : Видавничополіграфічний центр "Київський університет", 2014. – 224 с.

4. Куцевол М.Л., Нестеровський В.А. Основи загальної мінералогії : навч. посіб. – Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». – Дніпро : НТУ “ДП”, 2021. – 145 с.

5. Рентгенометричний визначник мінералів: навчальний посібник для студентів та аспірантів геологічного факультету / Укл.: Хмельовський В.О., Дяків В.О. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 175 с. Режим доступу:

<https://geology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/Рентгенометричний-визначник-мінералів.pdf>

6. Методи спектрального аналізу: Навч.-метод. посібник / Уклад. В.А. Мохорт. – Київ : ІВЦ “Видавництво “Політехнік”, 2003. – 60 с.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Лабораторні методи вивчення мінералів та гірських порід»
для бакалаврів освітньо-професійної програми “Геологія” зі спеціальності
103 «Науки про Землю»

Розробник: Марина Леонідівна Куцевол

В редакції автора

Підготовлено до виходу в світ
у Національному технічному університеті
«Дніпровська політехніка».

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1842
49005, м. Дніпро, просп. Д. Яворницького, 19